

Stručno usavršavanje nastavnika i njihove profesionalne kompetencije

Jasmina Ribić

SAŽETAK: Savremeno društvo karakteriše ubrzan razvoj u svim oblastima čovjekovog života. I pored vrtoglavo razvoja nauke, tehnike i tehnologije nastavnici ostaju ključni faktor u realizaciji kvalitetnog obrazovanja. Pred nastavnike je uvođenjem reformi u obrazovanju postavljeno mnogo novih izazova, a samim tim i povećani zahtjevi vezano za njihovo inicijalno i kontinuirano obrazovanje. Ako želimo imati kompetentne učenike, kao prvo, moramo imati kompetentne nastavnike. Cilj empirijskog neeksperimentalnog istraživanja bio je provjeriti da li postoji značajna razlika u procjenama nastavnika o doprinosu stručnog usavršavanja razvoju profesionalnih kompetencija nastavnika, te da li je neophodno izgraditi konzistentan sistem u kome bi se unapređivale profesionalne kompetencije nastavnika uz sticanje zvanja. Za potrebe ovog pedagoškog istraživanja korištene su relevantne istraživačke metode i tehnike. Nakon sistematičnog proučavanja teorijskih izvora, koji se bave stručnim usavršavanjem nastavnika, profesionalnim kompetencijama nastavnika i ključnim kompetencijama učenika, zaključili smo da nastavnici imaju bitnu ulogu u sprovođenju kvalitetnog odgoja i obrazovanja, ali i da nastavnicima nedostaje adekvatno obrazovanje, podrška i ohrabrenje da razvijaju vještine, znanja i vrijednosti koje su im neophodne za pomoć i podršku učenicima za razvijanje njihovih ključnih kompetencija. Na osnovu rezultata empirijskog istraživanja ono što se može izvesti kao zaključak je da bez obzira na kvalitet stručnog usavršavanja kojima prisustvuju nastavnici, većina nastavnika smatra da kontinuirano unapređuju profesionalne kompetencije, te da je neophodno da se stručno usavršavanje sistematizira, u skladu s općeprihvaćenim standardima i postane efikasno u smislu stvarnog učinka u učionici.

Ključne riječi: *nastavnik, stručno usavršavanje nastavnika, profesionalne kompetencije nastavnika, učenik, ključne kompetencije*

Professional training of teachers and their professional competence

ABSTRACT: Modern society is characterized by rapid development in all spheres of human life. Despite fast development of science, technique, and technology, teachers remain a key factor in the realization of quality education. Introduction of reforms in education put teachers under various new challenges and therefore increased requirements for their initial and continuing education. If we want to have competent students, first we must have competent teachers. The objective of empirical non-experimental research was to check whether there are significant differences in teachers' estimation on the contribution of professional training to the development of professional skills of teachers, and whether it is necessary to build a consistent system in which professional teachers' competences would be upgraded a long obtaining of title. For the purpose of this educational research were used in relevant research methods and techniques. After a systematic study of theoretical sources that deal with teacher training, professional competence of teachers and key competences of students, we concluded that teachers have an important role in the implementation of quality upbringing and education, but also that teachers lack adequate education, support and encouragement to develop their skill, knowledge and values they need to help and support students to develop their key competences. Based on the results of empirical research what can be concluded is that regardless of the quality of professional training courses attended by teachers, most teachers see that they shall continually improve their professional competence, and that it is necessary that the professional training of teachers shall be systematize, in accordance with generally accepted standards and to become effective in terms of actual impact in the classroom.

Keywords: *teacher, teacher training, professional competence of teacher, student, key competences*

UVOD

Živimo u vremenu ubrzanih promjena. Savremene društveno-političke, proizvodno-ekonomske, naučno-kulturološke i tehničko-tehnološke promjene uslovljavaju brojne promjene u odgoju i obrazovanju. Glavna determinanta ekonomske kompetitivnosti i socijalne kohezije u pojedinim društvima je kvalitet

ljudskog i socijalnog kapitala koji je rezultat obrazovanja. Nastavnici su jedan od ključnih faktora učinkovitosti poučavanja i učenja u školama, to jest učinkovitosti obrazovnog sistema u cjelini. Obrazovanost nastavnika je ključna odrednica kvaliteta nastave u bilo kojem obrazovnom sistemu. Promjene u znanju, naučnim otkrićima i dostignućima dovode do potrebe za

stalnim stručnim usavršavanjem nastavnika. Stručno usavršavanje nastavnika, kontinuirano učenje i profesionalni razvoj u vrijeme stalnih promjena postalo je esencijalna potreba. Nijedna profesija danas, pa tako i nastavnička, ne može računati s tim da je, nakon što se jednom dobije diploma, svako dalje učenje nepotrebno. Kako se sve više zahtjeva upućuje nastavniku današnjice, tako se povećava i potreba za njegovim stalnim usavršavanjem. Glaser (Glasser) u svojoj „Kvalitetnoj školi“ na više mjesta navodi „kako je biti uspješan nastavnik možda najteže zanimanje“ (Glasser, 1994, str. 25). Svako društvo je zainteresirano da ima produktivne, kreativne i slobodne ljude, djelotvorne i odgovorne građane društva. Za postignuća učenika najvažniji je kvalitet nastavnika i nastave koju on pruža, zbog toga je važno, ko i kako „prenosi“ znanja mlađim naraštajima. Odgojno-obrazovni rad je vrlo složena, teška i nadasve odgovorna djelatnost. Onaj ko se odluči baviti ovom djelatnošću mora intenzivno raditi na vlastitom svakodnevnom usavršavanju što će mu u visoke moralne i ljudske vrijednosti, opću radnu i pedagošku kulturu, pomoći pri „oblikovanju mladog čovjeka“. Bez stalnog stručnog usavršavanja nema dobrog nastavnika. Interes je svake škole da ima stručne nastavnike. Također, interes je svakog nastavnika da što uspješnije ostvaruje svoje odgojno-obrazovne zadatke. O tom uzajamnom interesu uvijek je potrebno razmišljati, podsticati na njega, iznalaziti nove mogućnosti za realizaciju uzajamnosti, tragati za prikladnim oblicima stručnog usavršavanja koje bi trebalo što više njegovati i razvijati, a koje bi razvijalo kompetencije nastavnika.

Nastavničke kompetencije možemo posmatrati kao spoj profesionalnih znanja i vještina djelovanja u određenim situacijama. Nastavničke kompetencije utječu na razvoj učenika posebno na njihovo samopoštovanje, motivaciju, otvorenost, kao i spremnost za sudjelovanjem i saradnjom u rješavanju problema grupe. Učenje ne bi smjelo biti krajnji cilj samom sebi, već bi se trebao ogledati u boljem shvatanju samog sebe i drugih u svakodnevnom životu kako bi se stvorili bolji i humaniji odnosi. Nastavničke kompetencije utječu i na razvoj kompetencija učenika koje bi oni trebali imati nakon završenog obrazovanja i zahvaljujući kojima bi učenici mogli biti osposobljeni za građanina dvadesetprvog stoljeća. Društvena stvarnost nam stalno potvrđuje povezanost između postignuća u obrazovanju i profesionalnih kompetencija nastavnika. „Kvalitetnoj školi potrebni su kvalitetni nastavnici“ (Glasser, 1994, str. 119). Stručno usavršavanje nastavnika proisteklo iz izvorne nastavne prakse, zasnovane na razvojnom procesu postaje jedini na postizanja kvalitetnog obrazovanje za svako dijete. Nastavnik koji je aktivno uključen u razvoj predmeta koji predaje i kontinuirano usavršava svoje pedagoške vještine za poučavanje svog predmeta, razvija svoje stručne kompetencije i na taj način doprinosi ne samo osiguranju već i unapređenju kvaliteta nastave. Mehanizmi osiguranja kvaliteta nastave su, između ostalog, evaluacija i samoevaluacija nastave od strane svih učesnika u tom procesu. To bi trebalo da bude jedno od polazišta u određivanju nivoa kompetencija nastavnika, ali i putokaz u kom dijelu bi trebalo proces nastave osigurati i unaprijediti.

Osnovna pretpostavka uspješnosti nastavnikova rada ogleda se u stručnosti i profesionalnoj djelatnosti. Da bi

nastavnik mogao funkcionirati s novim ulogama mora biti dobar poznavatelj struke, a da bi bio dobar poznavatelj struke mora se stalno stručno usavršavati. Stručno usavršavanje nastavnika potrebno je zbog više razloga. Jedan od razloga je što ni jedan stepen obrazovanja ne može dati potpuno i završeno obrazovanje. Drugi razlog je što se nauka, a naročito danas, razvija vrlo brzo, zbog čega postoji potreba da nastavnici neprestano budu u toku razvoja svoje predmetne nauke i pedagogije. Treći je razlog što se društvo uopće razvija brzim tempom i što se promjene u strukturi društva reflektiraju na položaj i ulogu škole u društvu. Ovo su neki od relevantnih razloga koji su nametnuli potrebu za istraživanjem ovog problema.

Stručno usavršavanje i profesionalne kompetencije nastavnika u kontekstu njihove povezanosti i značenje koje ima na razvoj ključnih kompetencija učenika neopravdano je zanemareno i marginalizirano. U kontekstu našeg obrazovnog sistema stručno usavršavanja nastavnika tj. ko i na kom nivou organizuje i kreira stručna usavršavanja, te potrebe nastavnika za stručnim usavršavanjem su dovoljno istraživane. Međutim, stručnom usavršavanju nastavnika i njihovim profesionalnim kompetencijama malo ko je posvećivao pažnju, ili ako je istraživana povezanost stručnog usavršavanja nastavnika i njihovih profesionalnih kompetencija onda je to rađeno u odnosu na samo jedan segment stručnog usavršavanja npr. interaktivno stručno usavršavanje ili samo jedan segment nastavne npr. inkluzivnu nastavu.

Aktualnost teme određena je činjenicom da ovaj problem kod nas još nije dovoljno istraživan. Također, aktualnost teme ogleda se i u uzročno posljednjoj vezi između stručnog usavršavanja nastavnika, njihovih profesionalnih kompetencija i ključnih kompetencija učenika. Odnosno, relevantnost i opravdanost ove teme nije samo u tome što nije do sada dovoljno istražena, već i u tome što nije do sada proučeno kako stručno usavršavanje nastavnika tj. njihove profesionalne kompetencije direktno ili indirektno uslovljavaju razvoj ključnih kompetencija učenika.

METODOLOŠKI PRISTUP PROBLEMU

Kroz čitavu historiju škola kao odgojno-obrazovna institucija mijenjala se u pogledu opremljenosti, broja učenika u odjeljenjima, izgleda, načina rada u njoj, odnosa između učenika i nastavnika i uloge samog nastavnika. Nastavnička profesija, kao i sve druge profesije, izložena je vanjskim utjecajima koji djeluju na njih u smislu sagledavanja trenutne uloge u datoj profesiji i na projektovanje novih i nadolazećih kompetencija u bliskoj i daljoj budućnosti.

Nastavnici su jedan od ključnih faktora učinkovitosti poučavanja i učenja u školama, to jest učinkovitosti obrazovnog sistema u cjelini. Obrazovanje nastavnika je ključna odrednica kvalitete nastavnika u bilo obrazovnom sistemu. Nastavnicima se nameće neophodnost stalnog stručnog usavršavanja da bi mogli da odgovore izazovima koji se postavljaju pred njih.

Ideja o permanentnosti vaspitanja stara je koliko i samo vaspitanje. Nastavnici se svakodnevno stručno usavršavaju, međutim nije poznato da li dosadašnji način organizovanja stručnog usavršavanja nastavnika zadovoljava društvene, naučne, individualne, grupne i

institucionalne potrebe nastavnika, te da li dovodi do razvijanja nastavničkih profesionalnih kompetencija.

Problem ovog istraživačkog rada bio je provjeriti da li postoje razlike u razvijenosti pedagoško-psiholoških i didaktičko-metodičkih kompetencija nastavnika s obzirom na stručno usavršavanje koje su nastavnici imali?

Mnogo je razloga zbog kojih nastavnici trebaju kontinuirano unapređivati svoje kompetencije. Djeca bolje napreduju i uče kada se nastavnici kontinuirano profesionalno razvijaju. Jedan od razloga za kontinuiranim razvojem kompetencija leži i u potrebi da nastavnici stalno obnavljaju informacije o najučinkovitijim načinima učenja djece, o najboljim metodama ostvarenja planiranih nastavnih sadržaja, kao i saznanja o tome koja su znanja i vještine potrebne nastavnicima da bi bili uspješni u svijetu koji se stalno mijenja.

Cilj istraživanja bio je provjeriti da li postoji značajna razlika u procjenama nastavnika o doprinosu stručnog usavršavanja razvoju profesionalnih kompetencija nastavnika, te da li je neophodno izgraditi konzistentan sistem u kome bi se unapređivale profesionalne kompetencije nastavnika uz sticanje zvanja.

Na osnovu postavljenog problema i cilja istraživanja, određena su tri zadatka istraživanja i analogno njima tri hipoteze istraživanja.

Respektujući metodologijski koncept istraživanja, stavove nastavnika ispitali smo korištenjem različitih instrumenata odabranih i struktuiranih u skladu s definisanim metodama i tehnikama istraživanja (metod teorijske analize, Servey metod, anketiranje, neeksperimentalno posmatranje). Za potrebe ovog istraživanja korišteni su: upitnik za nastavnike, skale procjene za nastavnike, protokol posmatranja nastavnog procesa, te protokol intervjua za nastavnike. Upitnikom i skalom procjene za nastavnike ispitali smo stavove nastavnika o utjecaju stručnog usavršavanja na pedagoško-psihološke i didaktičko-metodičke kompetencije nastavnika. Ostali prethodno navedeni instrumenti poslužili su za prikupljanje kvalitativnih podataka koji su dopunili i objasnili stavove nastavnika iznesene u upitniku i skali procjene.

Uzorak istraživanja bili su obuhvaćeni nastavnici iz Mostara, Jablanice i Konjica, odnosno uzorak istraživanja je činilo 146 nastavnika iz šest osnovnih škola.

INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

U okviru ovog rada, empirijskim istraživanjem nastojali smo, kako je definisano postavljenim ciljem i zadacima istraživanja, ispitati stavove nastavnika o doprinosu stručnog usavršavanja razvoju profesionalnih kompetencija nastavnika, neophodnosti izgradnje konzistentnog sistema u kome bi se unapređivale profesionalne kompetencije nastavnika uz sticanje zvanja.

Da bismo ispitali mišljenje nastavnika o tome da li je stručno usavršavanje na području Hercegovačko-neretvanskog kantona kontinuirano, odnosno da bismo ispitali njihovo mišljenje o tome da li kontinuirano unapređuju svoje kompetencije kako bi postigli i održali visok kvalitet profesije u skladu sa promjenjivim zahtjevima savremenog svijeta u upitniku smo postavili

sljedeće tvrdnje u odnosu na koje su nastavnici trebali da iskažu svoj stav, odnosno stepen slaganja:

Koristim različite prilike za profesionalni i lični razvoj; Stručno usavršavanje u našoj školi je kontinuirano Promišljam, procjenjujem, evaluiram i tražim povratnu informaciju o kvalitetu sopstvene pedagoške prakse i nivou profesionalnog znanja i na osnovu toga uvodim odgovarajuće promjene; Donosim profesionalne odluke oslanjajući se na znanje, vještine, nezavisno i kritičko mišljenje; Uključujem se u aktivnosti u zajednici kako bi promovisao/la važnost kvalitetnog podučavanja i dostupnost kvalitetnog vaspitanja i obrazovanja djece.

Stavovi nastavnika ukazuju da nastavnici kontinuirano unapređuju svoje profesionalne kompetencije. Podaci prikupljeni upitnikom upotpunjeni su odgovorima nastavnika u toku intervjua gdje većina nastavnika također, navodi da je njihovo stručno usavršavanje kontinuirano. Međutim, u toku intervjua većina ispitanih nastavnika je navela da su u posljednje dvije godine imali dva do četiri stručna usavršavanja. Po pitanju kvaliteta stručnih usavršavanja, nastavnici su mišljenja da su određena stručna usavršavanja doprinijela razvoju profesionalnih kompetencija, ali da su prisustvovali i određenom broju stručnih usavršavanja koja su bila „samo gubljenje vremena“. Stavovi nastavnika ukazuju na osviještenost nastavnika o tome koliko je kontinuirano stručno usavršavanje važno, jer je većina njih mišljenja da je neophodno izgraditi sistem stručnog usavršavanja. Ono što se može izvesti kao zaključak je da bez obzira na kvalitet stručnih usavršavanja kojima prisustvuju nastavnici, većina nastavnika smatra da kontinuirano unapređuju profesionalne kompetencije, te da je neophodno da se stručno usavršavanje nastavnika sistematizira, u skladu sa općeprihvaćenim standardima i postane efikasno u smislu stvarnog učinka u učionici.

Kvalitetan i efikasan nastavni proces temelji se na uvjerenju da je svako dijete sposobno da uči i da se razvija. Nastavnik treba da poznaje načine na koje dijete uči, karakteristike razvojnih faza, emocionalni i socijalni razvoj djeteta kao i individualne razlike među djecom, što je neophodno kako bismo osigurali da svako dijete razvije svoje pune potencijale. Kompetencije koje se odnose na poučavanje i učenje, kao i podsticanje razvoja ličnosti učenika i komunikaciju, podrazumijevaju razumijevanje razvojnih obilježja učenika, stilova učenja i kulture učenika. Obzirom da su ove kompetencije iz domena pedagogije i psihologije, definisali smo ih kao pedagoško-psihološke kompetencije. Pedagoško-psihološke kompetencije nastavnika sagledali smo u odnosu na: *Pojave koje ukazuju na primjenu strategija podučavanja kojima se djeca aktivno uključuju u usvajanje znanja; Pojave koje ukazuju na primjenu strategija podučavanja koje podržavaju emocionalni i socijalni razvoj djeteta; Pojave koje ukazuju na osmišljavanje aktivnosti za djecu koja podržavaju njihov dalji razvoj i učenje i Pojave koje ukazuju na strategije kojima promoviramo demokratske procese i procedure.*

Stavovi nastavnika ukazuju da postoji razlika u zastupljenosti pedagoško-psiholoških kompetencija kod nastavnika koji su imali manje od pet kolektivnih stručnih usavršavanja u odnosu na nastavnike koji su imali više od pet kolektivnih stručnih usavršavanja. Ono što se može zaključiti jeste da je većina ispitanih nastavnika koji su imali manje od pet kolektivnih stručnih usavršavanja i nastavnika koji su imali više od

pet kolektivnih stručnih usavršavanja iskazala pozitivan stav o tvrdnjama koje se odnose na pedagoško-psihološke kompetencije nastavnika. Ipak iako je većina i jednih i drugih istakla pozitivan stav, treba istaći kako postoji statistički značajna razlika u stavovima nastavnika koji su imali manje od pet i nastavnika koji su imali više od pet kolektivnih stručnih usavršavanja (kod većine tvrdnji u sva tri konteksta u okviru kojih smo sagledali pedagoško-psihološke kompetencije nastavnika) u smislu da su nastavnici koji su imali više od pet kolektivnih stručnih usavršavanja pokazali veći stepen slaganja sa postavljenim tvrdnjama.

Neeksperimentalnim posmatrenjem nastavnog procesa je, također, potvrđeno da nastavnici koji su imali više kolektivnih stručnih usavršavanja koriste strategije podučavanja kojima se djeca aktivno uključuju u usvajanje znanja i strategije podučavanja koje podržavaju emocionalni i socijalni razvoj djece, te da osmišljavaju aktivnosti za djecu koja podržavaju njihov dalji razvoj i učenje.

S obzirom da je nastavnicima data mogućnost da svoj stav izraze i razgovorom tokom intervjua, u nastavku navodimo šta su neki nastavnici rekli o pedagoško-psihološkim kompetencijama.

„Stepenom razvoja mojih pedagoško-psiholoških kompetencija sam relativno zadovoljan. Razvoju doprinosi stalno praćenje promjena u procesu obrazovanja i stručno usavršavanje. Razvijanje pedagoško-psiholoških kompetencija je intenzivnije nakon početka rada kao nastavnik. Svoje pedagoško-psihološke kompetencijem, u cilju odgoja i obrazovanja učenika, koristim kroz planiranje nastavnog procesa, redovan rad s učenicima nastojeći uočiti i odgovoriti pojedinačnim potrebama učenika, te u vannastavnim aktivnostima.“ ili

„Ja sam zadovoljna stepenom razvoja pedagoško-psiholoških kompetencija, ali ne smijem zanemariti činjenicu da se uvijek može više i bolje. Da bih razvila ključne kompetencije učenika koristim svoje znanje i vještine. Bez te kombinacije, uključujući i radne navike, podjednako i nastavnika i učenika, nema uspjeha.“

Na osnovu rezultata istraživanja možemo zaključiti da postoji statistički značajna razlika u procjeni nastavnika o zastupljenosti pedagoško-psiholoških kompetencija kod nastavnika koji su imali više od pet kolektivnih stručnih usavršavanja u odnosu na nastavnike koji su imali manje od pet kolektivnih stručnih usavršavanja.

Nastava i ocjenjivanje predstavljaju uzajamno uslovljene i ciklične procese. Nastavnik planira proces učenja i nastave na osnovu formativnog praćenja napretka svakog djeteta, postavlja određena očekivanja od djece pomažući im da razvijaju sposobnost samoprocjene. Nastavnik treba dobro da poznaje strukturu i sadržaj Nastavnog plana i programa, kao i definisane ishode učenja kako bi proces podučava prilagodio potrebama i mogućnostima svakog djeteta, i tako osigurao njihovo napredovanje i razvoj.

Za potrebe ovog rada, sistem znanja o nastavi i obrazovanju i sposobnost uspješne primjene tih znanja u nastavnom procesu i obrazovanju uopće, definisali smo kao didaktičke kompetencije nastavnika, a sistem znanja o određenoj nauci i iz nje izvedenog nastavnog predmeta, te sposobnost uspješne primjene tih znanja prilikom planiranja, programiranja, pripremanja,

realizacije i vrednovanja nastavnog procesa definisali smo kao metodičke kompetencije nastavnika.

Iz naprijed navedenog možemo zaključiti da se pod didaktičkim, kao i metodičkim kompetencijama podrazumijevaju, između ostalog, kompetencije koje se odnose na planiranje, programiranje, pripremanje, realizaciju i vrednovanje nastavnog procesa.

Didaktičko-metodičke kompetencije nastavnika sagledali smo u odnosu na *Pojave koje ukazuju na redovno i sistematsko praćenje procesa učenja i postignuća učenika; Pojave koje ukazuju na planiranje, podučavanje i učenje na temelju informacija o djeci i Pojave koje ukazuju na uključenost djece, porodice i relevantnih stručnjaka u prosek praćenja, ocjenjivanja i planiranja.*

Stavovi nastavnika ukazuju da postoji razlika u zastupljenosti didaktičko-metodičkih kompetencija kod nastavnika koji su imali manje od pet kolektivnih stručnih usavršavanja u odnosu na nastavnike koji su imali više od pet kolektivnih stručnih usavršavanja. Ono što se može zaključiti jeste da većina nastavnika koji su imali manje od pet i više od pet kolektivnih stručnih usavršavanja ističe da redovno i sistematski prati proces učenja i postignuća učenika, što potvrđuje podatak da se većina ispitanika u potpunosti slaže i slaže se sa sve tri tvrdnje koje se odnose na ovu pojavu. Ipak, iako je većina i jednih i drugih istakla pozitivan stav, treba istaći kako postoji statistički značajna razlika u stavovima nastavnika koji su imali manje od pet i nastavnika koji su imali više od pet kolektivnih stručnih usavršavanja za tvrdnju *procjenjujem stepen uključenosti djeteta neophodnog za smisljeno učenje i smisljeno učešće* u smislu da su nastavnici koji su imali više od pet kolektivnih stručnih usavršavanja pokazali veći stepen slaganja sa postavljenom tvrdnjom.

Tvrdnje koje se odnose na *pojave koje ukazuju na planiranje podučavanja i učenja na temelju informacija o djeci* predstavljaju tvrdnje u kojima su nastavnici koji su imali više od pet kolektivnih stručnih usavršavanja imali pozitivnije stavove od nastavnika koji su imali manje od pet kolektivnih stručnih usavršavanja što je uslovalo da postoji statistički značajna razlika u stavovima ispitanika.

Većina nastavnika koji su imali manje od pet i nastavnika koji su imali više od pet kolektivnih stručnih usavršavanja se u potpunosti slaže i slaže se s tvrdnjama koje se odnose na *pojave koje ukazuju na uključenost djece, porodice i relevantnih stručnjaka u proces praćenja, ocjenjivanja i planiranja.* Međutim, veoma mala razlika u stavovima nastavnika koji su imali manje od pet i nastavnika koji su imali više od pet kolektivnih stručnih usavršavanja se ne može smatrati statistički značajnom.

Neeksperimentalnim posmatranjem nastavnog procesa uočeno je da nastavnici koji su imali više od pet kolektivnih stručnih usavršavanja u toku nastavnog časa više primjenjuju raznovrsne nastavne metode, koriste različita nastavna sredstva, te potiču učenike da koriste različite izvore znanja već nastavnici koji su imali manje od pet kolektivnih stručnih usavršavanja.

Na osnovu rezultata ovog istraživanja uglavnom možemo potvrditi generalnu hipotezu ovog istraživanja: *Pretpostavljamo da postoji statistički značajna razlika u procjenama nastavnika o doprinosu stručnog usavršavanja razvoju profesionalnih kompetencija*

nastavnika, te da je neophodno izgraditi konzistentan sistem u kome bi se unapređivale profesionalne kompetencije uz sticanje zvanja.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Društvo u kojem živimo je društvo ubrzanih promjena. Tehnološki napredak u osnovi mijenja prirodu kako rada, tako i slobodnog vremena i dovodi do društvenih promjena. Vještine koje treba da posjeduje radna snaga 21. vijeka mijenjaju se i sve više su povezane sa kretivnim korištenjem tehnologija. Svako društvo je zainteresovano da ima produktivne, kreativne i slobodne ljude, djelotvorne i odgovorne građane društva. Za postignuća učenika najvažniji je kvalitet nastavnika i nastave koju on pruža, zbog toga je važno, ko i kako „prenosi“ znanja mlađim naraštajima. Nastavnici 21. vijeka moraju da osposobe buduće generacije za napredovanje u okruženju brzih, trajnih i temeljnih promjena, a moraju i sami da iskoriste te izazove pred kojima se nalaze nastava i učenje. Sve su ovo argumenti koji predstavljaju osnovni razlog zbog kojeg smo za proučavanje izabrali temu koja se veže za stručno usavršavanje nastavnika i njihove profesionalne kompetencije (pedagoško-psihološke i didaktičko-metodičke).

Ovim radom namjeravali smo dokazati da je stručno usavršavanje nastavnika važno za unapređenje profesionalnih kompetencija nastavnika, a samim tim i kvalitet nastavnog procesa, te koliko obrazovni sistem doprinosi razvoju ključnih kompetencija učenika. Nadamo se da će u tom kontekstu, ovaj rad predstavljati mali doprinos pedagoškoj nauci i odgojno-obrazovnoj praksi.

Teorijska razmatranja i realizovano empirijsko istraživanje o doprinosu stručnog usavršavanja razvoju profesionalnih kompetencija nastavnika, obuhvaćenih ovim radom ukazuju da je neophodno preduzimanje konkretnih mjera u cilju unapređenja stručnog usavršavanja nastavnika i njihovih profesionalnih kompetencija.

Nastavnička profesija u Bosni i Hercegovini suočava se s mnogim izazovima već više od decenije. Položaj profesije nastavnika u sistemu obrazovanja, kao i društva u cjelini pod uticajem je niza različitih ekonomskih, političkih i socijoloških faktora. Teorijska proučavanja i empirijska istraživanja pokazuju da je određen broj nastavnika koji rade u osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini steklo obrazovanje prije dvadeset godina, te da određen broj nastavnika nije uključen u dalju obuku i profesionalno usavršavanje, što bi im pomoglo da odgovore zahtjevima koje pred njih postavlja reforma obrazovanja, ali i društvo u cjelosti.

Iako su, deklarativno, nastavnici u Bosni i Hercegovini obavezni da se stručno usavršavaju tokom čitave karijere, nedostaje sistematsko uređenje stručnog usavršavanja nastavnika. Jedan od glavnih razloga je decentralizacija obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini i odsustvo jasnih zahtjeva vezanih za pojedine stadijume napredovanja u struci.

Ono što je do sada urađeno je da je u okviru projekta "Unapređenje nastavničke profesije za inkluzivno, kvalitetno i relevantno obrazovanje" (ATEPIE) koji je od 2011. do 2013. godine sproveo Centar za obrazovne politike (COP) u saradnji sa programom podrške

obrazovanju Fondacija za otvoreno društvo razvijen je Okvir nastavničkih kompetencija. Okvir nastavničkih kompetencija kao sredstvo za profesionalizaciju nastavnika pruža dovoljnu slobodu uvažavanja specifičnosti svakog sistema nudeći mogućnosti za dodatne intervencije ka još većoj specifičnosti i kao takav bi trebao biti inkorporiran u obrazovni sistem Bosne i Hercegovine.

Također, kroz aktivnosti Komponente 3, trenutno aktelnog IPA projekta "Razvoj kvalifikacijskog okvira za opće obrazovanje" čija implementacija se završava sredinom 2017. godine, nastoji se dati doprinos unapređenju formalnog obrazovanja i stručnog usavršavanja nastavnika, tako su definisani Standardi zanimanja za odgajatelje u predškolskom odgoju i obrazovanju, te Standarde zanimanja za nastavnike u osnovnom i srednjem obrazovanju, itd.

Za unapređenje kvaliteta rada, posebno kvaliteta nastavnog procesa, ali i sistema stručnog usavršavanja nastavnika, pored Okvira ključnih kompetencija nastavnika i Standarda zanimanja za nastavnike u osnovnom i srednjem obrazovanju, koji mogu poslužiti kao osnovni dokument i smjernice, neophodno je :

- Sačiniti analizu stanja nivoa i vrste obrazovne kvalifikacija i profesionalnog razvoja nastavnika;
- Izraditi strategiju i akcioni plan za stručno usavršavanje nastavnika,
- Izraditi/Unaprijediti pravni okvir s ciljem obezbjeđenja systemske podrške za obrazovanje i kontinuirano stručno usavršavanje i napredovanja nastavnika,
- Izraditi plan stručnog usavršavanja nastavnika zasnovanog na kompetencijama,
- Uspostaviti sistem kontinuiranog stručnog usavršavanja nastavnika,
- Uspostaviti sistem kontinuiranog praćenja i evaluacije (evaluacija programa obuke, evaluacija i samoevaluacija škole, evaluacija i samoevaluacija nastavnika, praćenje i evaluacija učeničkih postignuća),
- Uvesti i obnovljati licence za nastavničko zanimanje.

Za unapređenje sistema stručnog usavršavanja nastavnika neophodna je saradnja i uključivanje nosilaca obrazovne politike, institucija za obrazovanje, kao i samih nastavnika.

LITERATURA

- Analiza potreba nastavnika u pogledu stručnog usavršavanja.* (2007). UNICEF Bosna i Hercegovina
- Glasser, W. (1994). *Kvalitetna škole.* Zagreb: Educa.
- Glasser, W. (1999). *Nastavnik u kvalitetnoj školi.* Zagreb: Educa.
- Gordon, T. (1998). *Kako biti uspješan nastavnik.* Beograd: Kreativni centar.
- Gossen, D., & Anderson, J. (1996). *Stvaranje uvjeta za kvalitetne škole.* Zagreb: Alinea
- Griffin, A. G. (2007). *Obrazovanje nastavnika.* Bihać.
- Ilić, M. (1999). *Odnos nastave i razvoja učenika.* Banja Luka: Društvo pedagoga RS.

- International Step by Step Association (2007). *Pedagoški standardi*. Sarajevo: Centar za obrazovne inicijative Step by Step Bosna i Hercegovina.
- International Step by Step Association (2007). *Pedagoški standardi, priručnik za primjenu u učionici*. Sarajevo: Centar za obrazovne inicijative Step by Step Bosna i Hercegovina.
- Izjava Evropske komisije Vijeću i Evropskom parlamentu– *Poboljšanje obrazovanja kvalitete nastavnika*; www.asoo.hr/.../Izjava%20Eu%20komisija_Poboljšanje%20kvalitete%20
- Jerković, Lj. (2013). *Interaktivno usavršavanje savjetodavnih kompetencija nastavnika*. Filozofski fakultet u Banja Luci, Grafomark, Laktaši
- Jorgić, D. (2011) *Interaktivno stručno usavršavanje nastavnika*, Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci
- Mužić, V. (1986). *Metodologija pedagoškog istraživanja*. Sarajevo: Svjetlost.
- OECD: (2005). *Teachers Matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers (Overview)* www.oecd.org/germany/3332207.pdf
- Slatina, M. (1998). *Nastavni metod*. Sarajevo: Filozofski fakultet Sarajevo.
- Stoll, L., & Fink, D. (2000). *Mijenjajmo naše škole*. Zagreb: Educa.
- Teacher Educatio in European, 2008. <http://dmus.srce.hr/ioun/UPraVO/Vizek-prijelom.pdf>

INFORMACIJE O AUTORU

Jasmina Ribić

JU „Druga onovna škola“ Konjic

Musala br.1., 88 400 Konjic

e-mail: jasminaribic@bih.net.ba